

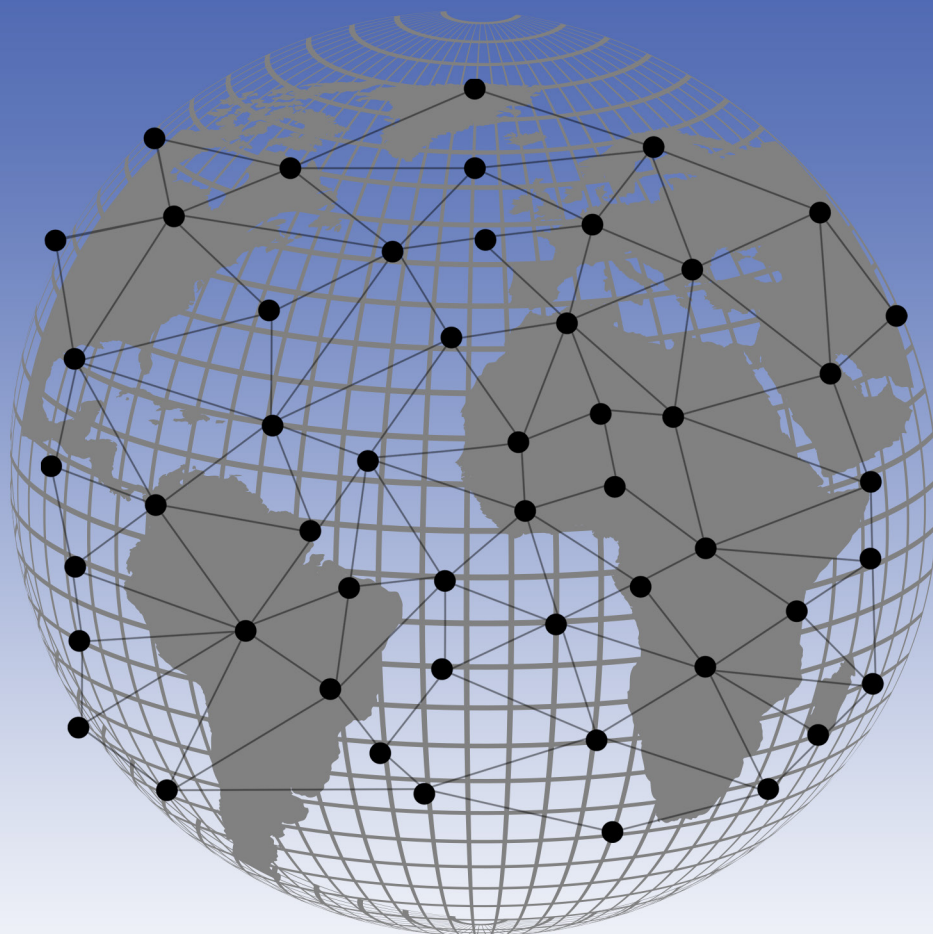

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

پایش تحولات تجارت جهانی (گزارش شماره صد و یازده)

در این شماره می‌خوانید:

- چین و سیاست‌های اقتصادی غیرمتعارف
- تحریم‌های جدید اروپا علیه روسیه
- اعطا امتیاز معدنی پاکستان به آمریکا
- جذب سرمایه ۹۳ میلیارد دلاری قزاقستان در حوزه معدن
- استفاده شرکت‌های ترکیه‌ای از فرصت لغو تحریم‌های سوریه

تیر ۱۴۰۴

شناسنامه گزارش

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

عنوان:

پایش تحولات تجارت جهانی
(گزارش شماره صد و یازده)

مدیریت دیپلماسی اقتصادی و آینده‌پژوهی

تاریخ انتشار: تیر ۱۴۰۴

واژه‌های کلیدی: اقتصاد اقیانوسی، مشارکت نیروی کار زنان، سیاست‌های اقتصادی غیرمتعارف، انرژی پاک

نشانی: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان شهید موسوی (فرصت)، پلاک ۱۷۵

فهرست مطالب

۵	تحولات جهانی
۹	تحولات منطقه‌ای
۲۵	پژوهش‌های تازه

۱- تحولات جهانی

کاهش فعالیت کارخانه‌ای چین در ماه مه ۲۰۲۵؛ پیامدهای مستقیم تعرفه‌های آمریکا بر صادرات

در پی تشدید فشارهای تجاری ناشی از تعرفه‌های ایالات متحده، شاخص‌های کلیدی اقتصادی چین در ماه مه ۲۰۲۵ کاهش معناداری را تجربه کردند. بر اساس داده‌های منتشرشده، فعالیت کارخانه‌ای در دومین اقتصاد بزرگ جهان برای نخستین بار در هشت ماه گذشته وارد محدوده انقباض شد؛ نشانه‌ای هشداردهنده از اثرگذاری موج جدید تعرفه‌ها بر توان تولیدی و صادراتی این کشور.

بر پایه گزارش «کایکسین» و «اس‌اند‌پی گلوبال»، شاخص مدیران خرید (PMI) در ماه مه به ۴۸.۳ واحد کاهش یافت، در حالی که این شاخص در ماه آوریل ۵۰.۴ واحد گزارش شده بود. افت این شاخص به زیر مرز ۵۰ به معنای انقباض در فعالیت‌های صنعتی است و پایین‌ترین سطح ثبت‌شده در ۳۲ ماه گذشته به شمار می‌رود.

به طور هم‌زمان، سفارشات جدید صادراتی برای دومین ماه متوالی کاهش یافت و با سریع‌ترین نرخ افت خود از ژوئیه ۲۰۲۳ مواجه شد. فعالان صنعتی، کاهش تقاضای جهانی در پی اعمال تعرفه‌های سنگین از سوی ایالات متحده را علت اصلی این روند عنوان کردند. در نتیجه، مجموع سفارشات جدید به پایین‌ترین سطح خود از سپتامبر ۲۰۲۲ رسید.

از سوی دیگر، تولید کارخانه‌ها - که پیش‌تر روندی باثبات داشت - در ماه مه برای نخستین بار از اکتبر ۲۰۲۳ کاهش یافت. این امر نشانه‌ای روشن از تضعیف زنجیره تامین و افول فعالیت اقتصادی در بخش تولیدی چین است؛ بخشی که همواره وابستگی بالایی به صادرات داشته است.

بخش عمده‌ای از این فشارها به سیاست تجاری جدید ایالات متحده باز می‌گردد. در ماه فوریه ۲۰۲۵، دولت آمریکا به رهبری دونالد ترامپ تعرفه وارداتی بر کالاهای چینی را تا ۱۴۵٪ افزایش داد. اگرچه در ماه مه، توافقی موقت برای کاهش این تعرفه‌ها به ۳۰٪ حاصل شد. اما شواهد حاکی از آن است که این اقدام دیر هنگام، نتوانسته ضربه وارده به صادرات چین را جبران کند.

در واکنش به این شرایط، دولت چین اعلام کرده است که در حال بررسی سیاست‌های اقتصادی جدیدی برای مقابله با بحران ناشی از موانع تجاری و فروپاشی زنجیره‌های تامین است. نخست‌وزیر «لی چیانگ» با تاکید بر ضرورت واکنش سریع و انعطاف‌پذیر، از برنامه‌هایی برای حمایت از صنایع تولیدی و حفظ ثبات اقتصادی خبر داده است. تحلیل‌گران هشدار داده‌اند که در صورت تداوم این روند، رشد اقتصادی چین در نیمه دوم سال با چالش‌های جدی‌تری مواجه خواهد شد و ضرورت اتخاذ تدابیر فوری برای بازسازی اعتماد سرمایه‌گذاران و بازیابی صادرات، بیش از پیش احساس می‌شود.

چین در اندیشه اتخاذ سیاست‌های اقتصادی غیرمتعارف در مواجهه با آشفتگی تجارت جهانی

در واکنش به تشدید اختلالات در تجارت جهانی و گسترش شکاف در زنجیره‌های تامین بین‌المللی، نخست‌وزیر چین، «لی چیانگ»، اعلام کرد که دولت این کشور در حال بررسی ابزارهای نوین سیاست‌گذاری اقتصادی از جمله اقدامات غیرمتعارف است. این چرخش راهبردی با هدف کاهش اثرات منفی موانع تجاری و حفظ پویایی اقتصادی در شرایط دشوار جهانی انجام می‌شود. نخست‌وزیر چین در دیدار با مدیران ارشد شرکت‌های بزرگ این کشور در جاکارتا تاکید کرد که نظم اقتصادی و تجاری جهانی با تنش‌های فزاینده‌ای مواجه شده است. او با اشاره به افزایش شکاف در زنجیره‌های صنعتی و رشد روزافزون موانع تجاری، اظهار داشت که دولت چین در حال تدوین مجموعه‌ای از سیاست‌هاست که در صورت نیاز می‌تواند شامل اقدامات غیرمتعارف باشد. اگرچه جزئیات این سیاست‌ها هنوز اعلام نشده، انتظار می‌رود شامل محرک‌های مالی هدفمند، تعدیل در سیاست‌های پولی، حمایت از تقاضای داخلی و تقویت نوآوری فناورانه باشد. این تدابیر با هدف افزایش تاب‌آوری اقتصادی و کاهش وابستگی به بازارهای خارجی طراحی شده‌اند.

به موازات این رویکرد، دولت چین بر تقویت همکاری‌های اقتصادی با سایر کشورها نیز تاکید دارد. نخست‌وزیر چین اعلام کرد که سیاست دولت در جهت ایجاد محیطی مساعد برای گسترش فعالیت‌های بین‌المللی شرکت‌های چینی طراحی شده است. این راهبرد نه تنها به افزایش سهم چین در بازارهای نوظهور منجر خواهد شد، بلکه تنوع‌بخشی در مبادلات تجاری را نیز به همراه دارد.

در این نشست که با حضور نمایندگان از شرکت‌هایی نظیر هواوی، SAIC و سایر گروه‌های بزرگ صنعتی برگزار شد، برنامه‌های دولت برای تقویت پیوندهای اقتصادی با کشورهای آسیای جنوب شرقی نیز مورد بررسی قرار گرفت. این اقدام بخشی از راهبرد کلان چین برای کاهش آسیب‌پذیری در برابر تحولات بین‌المللی و گشودن مسیرهای جدید رشد اقتصادی به شمار می‌رود.

چین این مسیر جدید را در شرایطی دنبال می‌کند که تنش‌های تجاری با ایالات متحده، افزایش تعرفه‌ها و اختلال در زنجیره‌های تامین، فشار قابل‌توجهی بر اقتصاد جهانی وارد کرده‌اند. در چنین فضایی، بهره‌گیری از ابزارهای جدید و انعطاف‌پذیر در سیاست‌گذاری اقتصادی، اقدامی ضروری برای حفظ رشد و ثبات اقتصادی تلقی می‌شود. سیاست‌گذاران چینی تلاش دارند با حفظ توازن میان رشد داخلی و تعاملات بین‌المللی، نقش موثرتری در شکل‌دهی به ساختار آینده اقتصاد جهانی ایفا کنند.

جزئیات هفدهمین بسته تحریمی اتحادیه اروپا علیه روسیه

اتحادیه اروپا اخیراً هفدهمین بسته تحریمی خود را علیه فدراسیون روسیه به تصویب رسانده است. این بسته یکی از جامع‌ترین و راهبردی‌ترین اقدامات اتحادیه در واکنش به تداوم تجاوز نظامی روسیه علیه اوکراین به شمار می‌رود و با هدف تضعیف منابع مالی، صنعتی و نظامی این کشور تدوین شده است. در این چارچوب، طیفی گسترده از اقدامات محدودکننده در نظر گرفته شده است؛ از جمله تحریم‌های بخش انرژی، کنترل‌های صادراتی پیشرفته، اقدامات هدفمند علیه ناوگان نفتکش‌های موسوم به «ناوگان سایه» و نیز مقابله با تهدیدات هیبریدی^۱ و نقض حقوق بشر.

یکی از بخش‌های کلیدی این بسته، تمرکز بر «ناوگان سایه» روسیه است؛ ناوگانی متشکل از صدها کشتی که با پرچم کشورهای ثالث، به صورت پنهانی اقدام به صادرات نفت خام روسیه کرده و در دور زدن تحریم‌ها نقش دارند. اتحادیه اروپا با افزودن ۱۸۹ کشتی دیگر به فهرست تحریم‌ها، شمار کل کشتی‌های تحریم‌شده را به ۳۴۲ رسانده است. این کشتی‌ها دیگر اجازه ورود به بنادر اروپایی را نداشته و دریافت خدمات بیمه، تعمیر و نگهداری یا پشتیبانی فنی برای آن‌ها ممنوع شده است. همچنین شرکت‌های کشتیرانی، بیمه‌گر و ارائه‌دهندگان خدمات

دریایی مستقر در امارات، ترکیه و هنگ‌کنگ نیز به دلیل ایفای نقش پشتیبانی در فعالیت‌های این ناوگان، تحت تحریم قرار گرفته‌اند.

در بخش انرژی، شرکت بزرگ نفتی روسی «سورگوت‌نفت‌گاز» (PJSC Surgutneftegaz) مستقیماً هدف تحریم قرار گرفته است. این شرکت که یکی از منابع اصلی درآمدی دولت روسیه محسوب می‌شود، اکنون با مسدودسازی دارایی‌ها و منع دسترسی به منابع مالی بین‌المللی مواجه شده است. همچنین، شرکت Eiger Shipping DMCC - وابسته به بازوی بازرگانی شرکت لوک‌اوایل (Litasco) و مستقر در دبی - نیز به دلیل تسهیل صادرات نفت، تحریم شده است. این اقدامات بخشی از راهبرد گسترده اتحادیه برای کاهش توان مالی دولت روسیه در ادامه جنگ به شمار می‌روند.

بسته هفدهم تحریمی همچنین دامنه کنترل‌های صادراتی را گسترش داده و صادرات اقلام و فناوری‌های دواک‌بردی به روسیه را بیش از پیش محدود کرده است. ۳۱ نهاد دیگر به فهرست نهادهای تحت کنترل شدید صادراتی افزوده شده‌اند. برخی از این نهادها در کشورهایی چون صربستان، ترکیه، امارات، ازبکستان و ویتنام مستقرند و متهم به تامین ابزار دقیق، ماشین‌آلات صنعتی و مواد شیمیایی برای بخش نظامی روسیه هستند. افزون بر این، بیش از ۴۵ فرد و شرکت مرتبط با مجتمع نظامی - صنعتی روسیه شامل تامین‌کنندگان پهباد، مهمات و خدمات پشتیبانی به نیروهای مسلح روسیه، هدف تحریم قرار گرفته‌اند. همچنین شرکت‌ها و نهادهایی از کشورهای ثالث مانند چین، بلاروس و اسرائیل که در تامین این تجهیزات نقش دارند، در فهرست تحریم‌ها قرار گرفته‌اند.

در حوزه تهدیدات هیبریدی، اتحادیه اروپا برای نخستین بار تحریم‌هایی را بر مبنای مشارکت در جنگ اطلاعاتی، عملیات سایبری و بی‌ثبات‌سازی جوامع اعمال کرده است. ۲۷ فرد و نهاد به دلیل نقش‌آفرینی در این زمینه‌ها، تحت تحریم قرار گرفته‌اند. همچنین اتحادیه با ایجاد چارچوب حقوقی جدید، امکان تحریم دارایی‌های فیزیکی نظیر کشتی، هواپیما، املاک و زیرساخت‌هایی را که در اقدامات بی‌ثبات‌کننده استفاده می‌شوند، فراهم کرده است.

در حوزه حقوق بشر، ۲۸ قاضی، دادستان و مقام امنیتی روس که در پرونده‌های سیاسی و محاکمه مخالفان نقش داشته‌اند، هدف تحریم قرار گرفته‌اند. همچنین سه نهاد وابسته به وزارت

دفاع روسیه به دلیل تولید و استفاده از عوامل شیمیایی کنترل شورش علیه غیرنظامیان در اوکراین، در فهرست تحریم‌های مربوط به تسلیحات شیمیایی قرار گرفته‌اند.

از منظر حقوقی، اجرای این تحریم‌ها بر اساس مجموعه‌ای از مقررات شورای اتحادیه اروپا صورت گرفته است؛ از جمله مقرر (EU/۹۳۲) ۲۰۲۵ که اصلاحیه‌ای بر مقرر اصلی ۲۰۱۴/۸۳۳ محسوب می‌شود و مقررات اجرایی ۲۰۲۵/۹۳۳، ۲۰۲۵/۹۶۴، ۲۰۲۵/۹۶۵، ۲۰۲۵/۹۵۸ و ۲۰۲۵/۹۵۹ که به ترتیب حوزه‌های اوکراین، تهدیدات هیبریدی، حقوق بشر و تسلیحات شیمیایی را پوشش می‌دهند.

در مجموع، بسته هفدهم تحریم‌های اتحادیه اروپا نمایانگر یک راهبرد چندبعدی است که هدف آن نه تنها ضربه زدن به توان نظامی و مالی روسیه، بلکه ایجاد محدودیت‌های ساختاری برای دور زدن تحریم‌ها و شناسایی عوامل واسطه‌ای در کشورهای ثالث است. این بسته همچنین گامی مهم در راستای تعمیق همکاری حقوقی و سیاسی اتحادیه اروپا با متحدان جهانی، به منظور دفاع از اصول حقوق بین‌الملل و حمایت موثر از اوکراین به شمار می‌رود.

۲- تحولات منطقه‌ای

امتیاز معدنی پاکستان به آمریکا؛ راهبردی در برابر موج جدید تعرفه‌ها

در پی تصمیم دولت ایالات متحده برای اعمال تعرفه ۲۹ درصدی بر صادرات پاکستان، مذاکراتی گسترده میان اسلام‌آباد و واشنگتن آغاز شده است. این تعرفه‌ها که در چارچوب سیاست «روز رهایی از تعرفه» و به ابتکار دولت ترامپ از ۲ آوریل ۲۰۲۵ اجرایی شد، به دلیل مازاد تجاری ۳ میلیارد دلاری به نفع پاکستان اعلام شده است.

در واکنش به اعمال تعرفه‌های مذکور، مقامات دو کشور از جمله محمد اورنگزیب، وزیر دارایی پاکستان و جمیسون گریر، نماینده تجاری ایالات متحده، در ۳۰ مه ۲۰۲۵ مذاکرات رسمی خود را با یک تماس تلفنی آغاز کردند. طبق توافق اولیه، اجرای تعرفه‌ها به مدت ۹۰ روز تعلیق شده تا فرصت کافی برای بررسی راه‌حل‌های جایگزین فراهم شود.

در این راستا، پاکستان پیشنهاد امضای یک توافق تجاری دوجانبه بدون تعرفه را ارائه داده است. این پیشنهاد با هدف گسترش مبادلات اقتصادی، کاهش تنش‌ها و ایجاد سازوکاری پایدار برای

همکاری تجاری ارائه شده است و پاسخی نیز به مذاکرات مشابه ایالات متحده با هند محسوب می‌شود. پاکستان در این چارچوب، به دنبال توازن منافع و جایگزینی نظام‌های محدودکننده تجاری با همکاری‌های برد - برد است.

یکی از محورهای کلیدی مذاکرات، ارائه امتیازات بخشی به شرکت‌های آمریکایی در حوزه معدن است. دولت پاکستان اعلام کرده که آماده است به شرکت‌های آمریکایی امکان مشارکت مستقیم در پروژه‌های معدنی استان بلوچستان، به ویژه در معدن ریکو دیک را بدهد. این پروژه عظیم که ارزش آن حدود ۹ میلیارد دلار برآورد شده، هدف جذب ۲ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خارجی را دنبال می‌کند. امتیازات پیشنهادی شامل تخصیص مجوزهای اکتشاف و استخراج، مشوق‌های مالیاتی و همکاری در قالب سرمایه‌گذاری مشترک است.

علاوه بر این، منابعی از بانک صادرات و واردات آمریکا (ExIm Bank) برای تامین مالی این پروژه در نظر گرفته شده است. انتظار می‌رود این پروژه در دوره بهره‌برداری، بازدهی اقتصادی بالایی داشته باشد و به ستون فقرات همکاری اقتصادی دو کشور تبدیل شود.

در کنار بخش معدن، دولت پاکستان برای متوازن‌سازی تراز تجاری و تامین نیازهای داخلی، پیشنهاد افزایش واردات اقلام کشاورزی از ایالات متحده را نیز ارائه کرده است. وارداتی همچون پنبه، روغن‌های خوراکی و غلات که در صورت حذف تعرفه‌ها، منافع متقابل برای صنایع نساجی پاکستان و کشاورزان آمریکایی به دنبال خواهد داشت.

این مذاکرات در بستری ژئوپولیتیکی حساس در حال انجام است. تنش‌های اخیر میان پاکستان و هند، موجب شده است که ایالات متحده هرگونه توافق اقتصادی با این دو کشور را منوط به ثبات منطقه‌ای و پرهیز از درگیری‌های مرزی بداند. دونالد ترامپ نیز در اظهارات اخیر خود تاکید کرده است که گشایش‌های اقتصادی، مستلزم حفظ صلح و امنیت در منطقه شبه‌قاره است.

در نهایت، دو کشور توافق کرده‌اند که مذاکرات فنی و کارشناسی خود را در هفته‌های آینده ادامه دهند. این مرحله شامل بررسی دقیق اقلام مشمول تعرفه، چارچوب‌های حقوقی و مقرراتی و مدل‌های مالی و سرمایه‌گذاری خواهد بود.

اگرچه این گفت‌وگوها در سایه تهدیدهای تعرفه‌ای آغاز شده‌اند، اما به نظر می‌رسد که می‌توانند به فرصتی راهبردی برای تعمیق همکاری‌های اقتصادی دوجانبه تبدیل شوند.

سرمایه‌گذاری ۹۳ میلیارد دلاری در بخش معدن قزاقستان

وزارت امور خارجه قزاقستان در گزارشی تازه، فهرست ۱۰ کشور برتر سرمایه‌گذار در این کشور طی بازه زمانی ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۴ را منتشر کرد. بر اساس این گزارش کشورهای هلند، ایالات متحده، سوئیس، روسیه، چین، بلژیک، فرانسه، کره جنوبی، بریتانیا و ترکیه بیشترین میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) را وارد اقتصاد قزاقستان کرده‌اند.

در این دوره، بخش استخراج معادن با جذب ۹۳.۳ میلیارد دلار سرمایه، در صدر حوزه‌های مورد توجه سرمایه‌گذاران خارجی قرار داشته و بیشترین رشد پایدار را تجربه کرده است. پس از آن، تولید با ۴۱.۱ میلیارد دلار و فعالیت‌های علمی، فنی و حرفه‌ای با ۱۵.۳ میلیارد دلار به ترتیب در جایگاه دوم و سوم قرار گرفته‌اند. همچنین صنعت بیمه با جذب ۸.۳ میلیارد دلار سرمایه خارجی، نقش مهمی در تقویت بازار مالی این کشور ایفا کرده است.

در بازه ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۴، شاهد افزایش قابل‌توجهی در سرمایه‌گذاری خارجی در حوزه‌های عمده‌فروشی، خرده‌فروشی و تعمیرات خودرو و موتورسیکلت بوده‌ایم؛ به طوری که رقم سرمایه‌گذاری در این بخش از ۲.۶ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۰ به ۵.۳ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۴ رسیده است. بخش فناوری اطلاعات و ارتباطات نیز رشد پایداری را تجربه کرده و حجم سرمایه‌گذاری در آن از ۲۱۱.۳ میلیون دلار به ۵۷۱.۹ میلیون دلار افزایش یافته است.

بخش تولید نیز طی این سال‌ها گرچه با نوساناتی مواجه بوده، اما به طور میانگین رشد سالانه‌ای معادل ۹.۴٪ در جذب سرمایه خارجی داشته است.

در حوزه جابه‌جایی کشورها در فهرست برترین سرمایه‌گذاران، ترکیه طی پنج سال اخیر جایگاه خود را از دست داده و قبرس جایگزین آن شده است. همچنین سنگاپور در سال ۲۰۲۴ با رشد ۵۵ درصدی سرمایه‌گذاری نسبت به سال پیش، عملکردی قابل‌توجه داشته است.

نکته قابل‌توجه در سال ۲۰۲۴، پیشی گرفتن روسیه از هلند به عنوان بزرگ‌ترین سرمایه‌گذار خارجی در قزاقستان است. روسیه با ۴.۱ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری برای نخستین بار در رتبه نخست قرار گرفته است؛ جایگاهی که پیش‌تر همواره در اختیار هلند بود.

این تحولات در شرایطی رخ می‌دهد که اقتصاد جهانی درگیر رکود و تحولات ژئوپلیتیکی است.

مطابق گزارش کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل (UNCTAD)، روند جهانی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در سال ۲۰۲۴ با کاهشی ۸ درصدی به ۱.۴ تریلیون دلار رسیده است. همچنین کشورهای در حال توسعه در آسیا با افتی معادل ۷٪ در جذب سرمایه خارجی مواجه بوده‌اند.

در مجموع، روندهای کنونی نشان می‌دهد که قزاقستان با وجود چالش‌های بین‌المللی، توانسته جایگاه خود را به عنوان یکی از مقاصد مهم سرمایه‌گذاری در آسیای مرکزی حفظ کرده و حتی در برخی حوزه‌ها عملکردی فراتر از متوسط جهانی از خود نشان دهد.

تاسیس مرکز فناوری و نوآوری در غنا با سرمایه‌گذاری یک میلیارد دلاری امارات

در چارچوب گسترش همکاری‌های راهبردی میان امارات متحده عربی و قاره آفریقا، اخیراً توافق‌نامه‌ای به ارزش یک میلیارد دلار برای احداث یک مرکز بزرگ فناوری و نوآوری در پایتخت غنا، آکرا، به امضا رسید. این پروژه که با عنوان «پایگاه نوآوری و فناوری غنا - امارات» معرفی شده است. این پروژه در مرحله نخست با رهبری و تامین مالی از سوی موسسه بنادر، گمرکات و مناطق آزاد امارات اجرایی خواهد شد.

بر اساس مفاد این توافق که با حضور وزیر ارتباطات، فناوری دیجیتال و نوآوری غنا، «صموئل نارتی جورج» و رئیس موسسه بنادر و گمرکات امارات، «سلطان احمد بن سلیم»، در آکرا به امضا رسید، هدف اصلی از تاسیس این مرکز، تقویت زیرساخت‌های اقتصاد دیجیتال در غرب آفریقا و تبدیل غنا به قطب منطقه‌ای نوآوری اعلام شده است.

نارتی جورج در مراسم امضای قرارداد، این ابتکار را «گامی جسورانه» در مسیر ساخت آینده‌ای دیجیتال و شکوفا برای کشورش توصیف کرد. او تاکید کرد که این مرکز به بستری زنده برای تلاقی خلاقیت و سرمایه‌گذاری تبدیل خواهد شد و به جوانان غنا امکان می‌دهد به جای مهاجرت، آرمان‌های شغلی خود را در وطن تحقق بخشند. وی همچنین افزود که این پروژه با برنامه دولتی «میلیون برنامه‌نویس» که با هدف توانمندسازی نسل جوان در حوزه فناوری طراحی شده، هم‌راستاست.

در سوی دیگر، سلطان بن سلیم با اشاره به موقعیت راهبردی و ظرفیت‌های انسانی غنا، اظهار داشت که این کشور می‌تواند به مرکز تولید و توزیع فناوری در غرب آفریقا بدل شود. وی نسبت به موفقیت پروژه در جذب سرمایه‌گذاران و شرکت‌های بین‌المللی ابراز اطمینان کرد.

بر اساس جزئیات اعلام شده، این مرکز در آینده به سکویی راهبردی برای میزبانی بیش از ۱۱ هزار شرکت فناوری بدل خواهد شد. پیش‌بینی می‌شود شرکت‌های برجسته جهانی همچون میکروسافت، اوراکل، متا، آیبی‌ام و آلفابت نیز از این پایگاه برای گسترش فعالیت‌های خود در قاره آفریقا بهره‌برداری کنند.

فاز نخست پروژه بر حوزه‌های پیشرفته‌ای مانند مهندسی هوش مصنوعی، تحلیل داده‌ها، خدمات برون‌سپاری و صادرات فناوری متمرکز خواهد بود. دولت غنا نیز با اختصاص زمین‌های موردنیاز از اجرای این طرح حمایت خواهد کرد.

این توافق‌نامه، بخشی از تلاش‌های گسترده امارات برای گسترش نفوذ فناورانه و دیجیتال‌سازی در قاره آفریقا و ایجاد پیوندهای راهبردی با کشورهای نوظهور این منطقه به شمار می‌رود.

تفاهم ۱۰ میلیارد دلاری عربستان و مالزی برای توسعه انرژی پاک تا سال ۲۰۴۰

در گامی مهم برای تقویت همکاری‌های منطقه‌ای در حوزه انرژی پاک، شرکت سعودی «آکوا پاور» - از پیشگامان جهانی در عرصه آب و برق - اخیراً از امضای مجموعه‌ای از تفاهم‌نامه‌ها با نهادها و شرکت‌های مالزیایی خبر داده است. این توافق‌ها با هدف توسعه پروژه‌هایی در حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر و فناوری‌های پیشرفته، با ظرفیت کلی ۱۳ گیگاوات و سرمایه‌گذاری بالغ بر ۱۰ میلیارد دلار تا سال ۲۰۴۰ منعقد شده‌اند.

بر اساس بیانیه رسمی شرکت آکوا پاور، این تفاهم‌نامه‌ها شامل همکاری با «هیئت توسعه سرمایه‌گذاری مالزی» در زمینه‌هایی همچون انرژی‌های تجدیدپذیر، هیدروژن سبز و راهکارهای نوآورانه تامین آب می‌شود. آکوا پاور که از بزرگ‌ترین شرکت‌های خصوصی فعال در حوزه نمک‌زدایی آب در جهان است، اعلام کرده است که این شراکت در راستای حمایت از سیاست‌های دولت مالزی برای گذار به انرژی پاک و تحقق هدف افزایش سهم انرژی‌های تجدیدپذیر به ۷۰٪ از کل ظرفیت تولید برق این کشور تا میانه قرن جاری شکل گرفته است.

از دیگر محورهای کلیدی این همکاری می‌توان به انجام مطالعات امکان‌سنجی برای احداث مزارع خورشیدی شناور و تاسیس نیروگاه‌های عظیم نمک‌زدایی اشاره کرد. این پروژه‌ها قرار است با مشارکت شرکت دولتی «تنجا ناسیونال برهاد»^۱ (TNB) و سایر نهادهای فعال در حوزه

انرژی مالزی اجرا شوند. این تفاهم‌نامه‌ها در حالی به امضا رسیده‌اند که دولت مالزی برنامه‌ریزی کرده است تا سال ۲۰۴۴ زغال‌سنگ را به طور کامل از سبد تولید برق خود حذف کند و تا سال ۲۰۵۰ به هدف «بی‌کربن‌سازی کامل» دست یابد.

بر اساس داده‌های «بلومبرگ نیو انرژی فایننس»^۱، مالزی تاکنون برای تامین نیازهای برقی خود به منابعی چون زغال‌سنگ، گاز طبیعی و برق‌آبی متکی بوده و در عین حال یکی از صادرکنندگان عمده گاز طبیعی مایع (LNG) در جهان محسوب می‌شود. با این حال، این کشور اکنون به منظور پاسخ‌گویی به رشد مستمر تقاضای برق در دهه‌های پیش‌رو، گزینه‌های گسترش واردات انرژی و توسعه فناوری‌های پاک را در دستور کار خود قرار داده است.

برنامه بلندپروازانه قزاقستان برای توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر تا سال ۲۰۳۰

دولت قزاقستان در چارچوب سیاست‌های گذار به انرژی پاک، برنامه‌ای جامع برای توسعه زیرساخت‌های انرژی‌های تجدیدپذیر تا سال ۲۰۳۵ تدوین کرده است. بر اساس این برنامه، این کشور قصد دارد بیش از ۸.۴ گیگاوات ظرفیت جدید انرژی تجدیدپذیر را به بهره‌برداری برساند و هم‌زمان، در پی جذب سرمایه‌گذاران بین‌المللی برای اجرای پروژه‌های کلان در این حوزه است.

در نشستی به ریاست اولژاس بکتئوف، نخست‌وزیر قزاقستان، و با حضور اعضای «شورای انرژی» شامل نمایندگان از نهادهای دولتی، شرکت‌های انرژی و کارشناسان مستقل، مسیر پیش‌رو برای توسعه منابع انرژی تجدیدپذیر مورد بررسی قرار گرفت. بر اساس گزارش وزارت انرژی، اکنون ۱۵۴ نیروگاه تجدیدپذیر با ظرفیت نصب‌شده‌ای بالغ بر ۳ گیگاوات در قزاقستان فعال هستند که شامل نیروگاه‌های بادی، خورشیدی، برق‌آبی و زیست‌گاز می‌شوند.

این تاسیسات در سال ۲۰۲۴ حدود ۷.۶ میلیارد کیلووات‌ساعت برق تولید کرده‌اند و قرار است تا پایان سال جاری، ۹ پروژه جدید با مجموع ظرفیت بیش از ۴۵۰ مگاوات به بهره‌برداری برسد. به گفته سونگات یسیمخانوف، معاون وزیر انرژی، میزان رشد واقعی این بخش فراتر از پیش‌بینی‌های اولیه بوده است. در حالی که هدف‌گذاری اولیه در سال ۲۰۲۰، دستیابی به سهم ۳ درصدی انرژی تجدیدپذیر در تولید برق بود، این سهم تا پایان ۲۰۲۴ به ۶.۴٪ افزایش یافته و

اهداف میانی برنامه «گذار به انرژی سبز» را محقق ساخته است.

در این نشست، چشم‌انداز توسعه هر یک از زیرشاخه‌های انرژی تجدیدپذیر بررسی شد و بر ضرورت جذب سرمایه‌گذاران راهبردی بین‌المللی برای اجرای پروژه‌های بزرگ تاکید گردید. طبق برنامه‌ریزی‌های انجام‌شده، قزاقستان قصد دارد تا سال ۲۰۳۰، ۹۳ پروژه جدید با ظرفیت ۲.۳ گیگاوات را اجرایی کند. در سند رسمی «برنامه اقدام ملی برای توسعه صنعت برق تا سال ۲۰۳۵»، هدف‌گذاری نصب حداقل ۸.۴ گیگاوات انرژی تجدیدپذیر به طور قطعی تثبیت شده است.

از سال ۲۰۲۴ تا ۲۰۲۷، مجوز برگزاری مناقصه برای ۶.۷ گیگاوات ظرفیت جدید صادر شده که تاکنون بیش از ۳.۱ گیگاوات آن به سرمایه‌گذاران واگذار شده است. همچنین در آوریل ۲۰۲۵، نخستین مناقصه ویژه پروژه‌های عظیم بادی به همراه سامانه‌های ذخیره‌سازی انرژی برگزار شد.

دولت قزاقستان برای حمایت از سرمایه‌گذاری در این بخش، مجموعه‌ای از مشوق‌های ساختاری ارائه کرده است که شامل تضمین خرید برق تولیدی با قیمت مصوب مناقصات، نمایه‌سازی سالانه قیمت‌ها مطابق نرخ تورم، معافیت از پرداخت تعرفه‌های شبکه‌ای و مشوق‌های سرمایه‌گذاری مستقیم است.

این اقدامات به ایجاد محیطی مساعد برای حضور سرمایه‌گذاران خارجی و گسترش سهم انرژی‌های پاک در سبد انرژی قزاقستان منجر خواهد شد.

عمان در مسیر سبز؛ آغاز اجرای ۶ پروژه انرژی تجدیدپذیر تا پایان سال ۲۰۲۵

عمان در راستای تحقق اهداف چشم‌انداز «عمان ۲۰۴۰» و تقویت جایگاه خود در بازار جهانی انرژی، از آغاز اجرای پنج تا شش پروژه جدید در حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر تا پایان سال جاری خبر داده است. این پروژه‌ها که بر بهره‌برداری از انرژی‌های باد و خورشید متمرکزند، ظرفیتی بیش از ۲۰۰۰ مگاوات خواهند داشت و انتظار می‌رود تا پایان سال ۲۰۲۷ وارد مدار بهره‌برداری شوند.

وزیر انرژی و معادن عمان با اعلام این خبر تاکید کرد که تمرکز اصلی در فاز جدید،

توسعه نیروگاه‌های بادی خواهد بود؛ چراکه مناطق گسترده‌ای در استان‌های «الوسطی» و «ظفار» از شرایط اقلیمی مطلوب برای تولید انرژی بادی برخوردارند. وی همچنین از همکاری فعال میان وزارت خانه‌های انرژی و معادن، حمل‌ونقل و فناوری اطلاعات و شرکت توسعه نفت عمان برای پیشبرد پروژه‌ای نوآورانه تحت عنوان «مسیر هیدروژن» خبر داد. هدف این طرح، ایجاد ایستگاه‌های تولید و توزیع سوخت هیدروژن برای کامیون‌ها در مناطقی با مجوز بهره‌برداری است. این پروژه، گامی راهبردی در جهت تنوع‌بخشی به منابع سوخت حمل‌ونقل سنگین و کاهش وابستگی به سوخت‌های فسیلی به شمار می‌رود.

علاوه بر این، وزارت انرژی عمان در حال بررسی گزینه‌های مختلف برای ذخیره‌سازی انرژی تجدیدپذیر است. این بررسی‌ها با مشارکت گروه «نماء» و نهاد تنظیم خدمات عمومی در حال انجام است و هر دو رویکرد سنتی و نوآورانه در حوزه ذخیره‌سازی را در بر می‌گیرد. نخستین پروژه در این زمینه به زودی معرفی خواهد شد.

در ادامه این مسیر، عمان پیش‌تر دو نیروگاه خورشیدی با نام‌های «منح ۱» و «منح ۲» را با ظرفیت تجمیعی حدود ۱۰۰۰ مگاوات به بهره‌برداری رسانده است. بررسی‌های اولیه نشان می‌دهد که هر یک از این نیروگاه‌ها تاکنون موفق به تولید بیش از ۵۰۰ مگاوات برق شده‌اند؛ عملکردی که فراتر از برآوردهای اولیه ارزیابی می‌شود.

وزیر انرژی و معادن عمان تاکید کرد که این مجموعه اقدامات، نه تنها در تحقق هدف سهم ۳۰ درصدی انرژی‌های تجدیدپذیر در سبد برق کشور تا سال ۲۰۳۰ نقش کلیدی خواهد داشت، بلکه زمینه‌ساز توسعه صنایع پایدار و افزایش جذابیت عمان برای سرمایه‌گذاری‌های سبز در سطح بین‌المللی خواهد بود.

حرکت پرشتاب شرکت‌های ترکیه‌ای برای بهره‌برداری از فرصت‌های بازسازی سوریه پس از لغو تحریم‌ها

در پی تصمیم ایالات متحده و اتحادیه اروپا مبنی بر لغو یا کاهش تحریم‌های طولانی‌مدت علیه سوریه، شرکت‌های ترکیه‌ای با شتاب چشمگیری در حال بازسازی روابط اقتصادی با این کشور هستند و می‌کوشند از فرصت‌های اقتصادی ناشی از بازسازی پساجنگ بهره‌برداری کنند. حذف محدودیت‌های تجاری، مسیر را برای صادرکنندگان و سرمایه‌گذاران ترکیه‌ای - به‌ویژه در

حوزه‌های ساخت‌وساز، حمل‌ونقل و تولید - گشوده است.

بر اساس آمار رسمی تجارت خارجی، صادرات ترکیه به سوریه در چهار ماه نخست سال ۲۰۲۵ نسبت به مدت مشابه سال پیش، ۳۷٪ افزایش یافته است. صادرات ماشین‌آلات به تنهایی با رشد چشمگیر ۲۴۴ درصدی همراه بوده و صادرات مصالح ساختمانی از جمله سیمان، شیشه و سرامیک نیز رشدی ۹۲ درصدی را تجربه کرده است. همچنین صادرات فلزات غیرآهنی ۷۳٪ و محصولات کشاورزی مانند میوه و سبزیجات بیش از سه برابر شده است.

برخی از شرکت‌های برجسته ترکیه‌ای، از جمله «فرمول پلاستیک» و «انتره‌گره حرچ»، فعالیت‌های خود را در سوریه آغاز کرده یا برنامه‌هایی برای ورود به بازار این کشور اعلام کرده‌اند. تمرکز این شرکت‌ها بر پاسخ‌گویی به نیازهای گسترده سوریه در زمینه توسعه زیرساخت‌ها و تامین مواد اولیه تولید است.

هم‌زمان با این تحولات، همکاری‌های اقتصادی منطقه‌ای نیز در حال گسترش است. در ژوئن ۲۰۲۵، کنسرسیومی متشکل از شرکت‌های ترکیه‌ای، قطری و آمریکایی، قراردادی به ارزش ۷ میلیارد دلار با دولت سوریه برای بازسازی شبکه برق این کشور امضا کرد. این پروژه شامل احداث چهار توربین گازی با ظرفیت کل ۴۰۰۰ مگاوات و یک نیروگاه خورشیدی با ظرفیت ۱۰۰۰ مگاوات است و یکی از بزرگ‌ترین سرمایه‌گذاری‌های بازسازی در سوریه به شمار می‌رود.

با وجود این تحولات مثبت، فعالان اقتصادی هشدار می‌دهند که چالش‌های قابل توجهی همچنان پابرجاست. شرکت‌های ترکیه‌ای با مشکلاتی نظیر فقدان زیرساخت‌های بانکی رسمی در سوریه، وابستگی به صرافی‌ها برای نقل‌وانتقالات مالی و همچنین وضعیت امنیتی ناپایدار در برخی مناطق مواجه‌اند. علاوه بر این، روندهای پیچیده بوروکراتیک در زمینه‌هایی همچون گمرک، مالیات و صدور مجوزهای سرمایه‌گذاری، مانعی جدی برای تسهیل تجارت محسوب می‌شود.

برای افزایش اعتماد سرمایه‌گذاران خارجی، حاکم سوریه، «احمد الشراع»، وعده اصلاحاتی در سیاست‌های مالیاتی، گمرکی و نظام بانکی کشور داده است. از جمله این اصلاحات می‌توان به تسهیل روند ثبت مالیاتی برای شرکت‌های خارجی و بازگشایی تدریجی روابط بانکی رسمی با ترکیه اشاره کرد.

ترکیه که پیش از آغاز جنگ داخلی، بزرگ‌ترین شریک تجاری سوریه به شمار می‌رفت، اکنون در مسیر بازپس‌گیری این جایگاه قرار دارد. تحلیل‌گران بر این باورند که در صورت تداوم روند کنونی، حجم تجارت دوجانبه می‌تواند تا پایان سال ۲۰۲۵ به بیش از ۳.۵ میلیارد دلار برسد؛ رقمی که بیش از دو برابر حجم تجارت در سال ۲۰۲۴ خواهد بود. این تعاملات تجاری با راهبرد کلان ترکیه برای تثبیت مرزهای جنوبی، تحریک تولید داخلی و گسترش نفوذ اقتصادی در منطقه شامات هم‌راستاست.

سوریه، پروژه قطار سریع‌السیر به سوی شورای همکاری خلیج فارس را بررسی می‌کند

وزیر حمل‌ونقل سوریه، یعرب بدر، از بررسی یک پروژه راهبردی برای احداث خط قطار سریع‌السیر میان سوریه و کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس خبر داد. این خط، با عبور از خاک اردن، در راستای تقویت پیوندهای منطقه‌ای و تسهیل جریان حمل‌ونقل میان کشورهای عربی طراحی شده و پتانسیل تبدیل شدن به یکی از پروژه‌های کلیدی زیرساختی در منطقه را دارد.

بدر در گفت‌وگو با شبکه «الإخباریه السوریه» تاکید کرد که این پروژه بخشی از چشم‌انداز بلندمدت دولت سوریه برای توسعه شبکه حمل‌ونقل ریلی کشور است. به گفته وی، هزینه تقریبی اجرای این خط در داخل خاک سوریه حدود ۲۵۰ میلیون دلار برآورد شده است. او همچنین از مذاکرات فنی قریب‌الوقوع با موسسه مالی بین‌المللی^۱ (IFC) برای بررسی مطالعات امکان‌سنجی و چارچوب‌های تامین مالی و مشارکت سرمایه‌گذاری خبر داد. وی افزود: «این پروژه صرفاً یک طرح داخلی نیست، بلکه اهرم اقتصادی برای کل منطقه به شمار می‌رود. امروز با قاطعیت از این طرح در نهادهایی چون بانک جهانی و بانک توسعه اسلامی دفاع می‌کنیم».

یکی از بخش‌های کلیدی این ابتکار، احیای خط آهن تاریخی حجاز است که دمشق را به پایتخت اردن، امان، متصل می‌کند. بدر با اشاره به پیشرفت در بازسازی این مسیر خاطرنشان کرد که با وجود فرسودگی، این خط همچنان برای حمل‌ونقل کالاهای با سرعت پایین قابل استفاده است و می‌تواند نقش مهمی در اتصال مستقیم گمرکات دو کشور ایفا کند.

همچنین سوریه در نظر دارد مسیر جدیدی را برای قطارهای سریع‌السیر با سرعت ۲۵۰ کیلومتر

در ساعت میان دمشق و مرز اردن احداث کند. این مسیر، بخشی از نقشه حمل و نقل منطقه‌ای پیشنهادی است که با تایید کمیسیون اقتصادی و اجتماعی غرب آسیا^۱ (ESCWA) وابسته به سازمان ملل تدوین شده است.

این طرح، بخشی از تلاش‌های گسترده دولت سوریه برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی در پروژه‌های زیرساختی است و قرار است از طریق مدل BOT (ساخت، بهره‌برداری، انتقال) اجرا شود. اجرای موفق این پروژه می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در افزایش پیوستگی ترانزیتی سوریه با اقتصادهای حوزه خلیج فارس ایفا کند و جایگاه ژئوپلیتیکی سوریه را در معادلات حمل و نقل منطقه‌ای بازتعریف کند.

پیوستن عراق به سیستم بین‌المللی حمل و نقل جاده‌ای؛ گامی راهبردی در اتصال منطقه‌ای

عراق به تازگی به طور رسمی سیستم بین‌المللی حمل و نقل جاده‌ای موسوم به (TIR) Transports (Internationaux Routiers) را راه‌اندازی کرده است؛ اقدامی که نقطه عطفی راهبردی در مسیر نوسازی زیرساخت‌های تجاری، تسهیل ترانزیت کالا و تقویت جایگاه عراق به عنوان یک هاب ترانزیتی در خاورمیانه به شمار می‌رود. این سیستم تحت نظارت اتحادیه بین‌المللی حمل و نقل جاده‌ای^۲ (IRU) و در چارچوب کنوانسیون سازمان ملل اداره می‌شود و اکنون در بیش از ۷۸ کشور جهان اجرا می‌گردد.

در گام نخست، عراق اقدام به یکپارچه‌سازی فنی سامانه اظهارنامه الکترونیکی پیش‌ارسال (TIR-EPD) با پلتفرم ملی اوروک (URUK) کرد. این اتصال دیجیتال به شرکت‌های حمل و نقل و رانندگان امکان می‌دهد اطلاعات مربوط به محموله‌ها را پیش از ورود به مرزها ثبت کنند. در نتیجه، گمرک عراق می‌تواند داده‌ها را به صورت پیشینی بررسی کرده و فرآیند ترخیص را با دقت و سرعت بیشتری انجام دهد. این تحول دیجیتال، ضمن کاهش بروکراسی و خطاهای انسانی، موجب تسهیل عبور مرزی و کاهش زمان توقف در گذرگاه‌های گمرکی خواهد شد.

در بعد امنیتی، عراق استانداردهای جهانی TIR را به طور کامل پیاده‌سازی کرده است. تمامی کالاها در وسایل نقلیه یا کانتینرهای رسمی و مهر و موم‌شده حمل می‌شوند و ناوگان ترانزیتی به سامانه‌های ردیابی ماهواره‌ای GPS مجهز شده‌اند تا مسیر محموله‌ها به صورت لحظه‌ای

1- United Nations Economic and Social Commission for Western Asia

2- International Road Transport Union

پایش شود. همچنین ایستگاه‌های بازرسی اختصاصی در مسیرهای اصلی ایجاد شده‌اند تا اصالت پلمپ‌ها و انطباق با مقررات بررسی شود و هماهنگی با گمرک کشورهای همسایه نیز تسهیل گردد.

پیش از بهره‌برداری رسمی، چند عملیات آزمایشی در قالب سیستم TIR اجرا شد که نتایج موفقیت‌آمیزی به همراه داشت. در یکی از این عملیات‌ها، محموله‌ای از بندر مرسین ترکیه به کشورهای شورای همکاری خلیج فارس از طریق بندر ام‌القصر عراق منتقل شد. این مسیر در کمتر از یک هفته طی شد، در حالی که مسیر دریایی از دریای سرخ حدود ۱۴ روز و مسیر پیرامون آفریقا تا ۲۶ روز زمان نیاز داشت. این تجربه، اثربخشی سیستم TIR در کاهش زمان و هزینه حمل‌ونقل بین‌المللی را به خوبی نشان داد.

بر اساس برآوردهای فنی، اجرای این سیستم می‌تواند زمان حمل‌ونقل را تا ۸۰٪ و هزینه‌ها را تا ۳۸٪ کاهش دهد. این صرفه‌جویی چشمگیر، زمینه‌ساز افزایش رقابت‌پذیری، رشد تجارت خارجی و جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در عراق خواهد بود. همچنین، این اقدام در هم‌راستایی کامل با پروژه راهبردی «راه توسعه عراق» (Development Road) به ارزش ۱۷ میلیارد دلار قرار دارد؛ پروژه‌ای که هدف آن اتصال بندر فاو در جنوب عراق به مرز ترکیه از طریق شبکه ریلی و جاده‌ای است و می‌کوشد جنوب آسیا را به اروپا متصل کند.

با پیوستن رسمی به کنوانسیون TIR، عراق اکنون بخشی از شبکه جهانی حمل‌ونقل جاده‌ای شده است. این عضویت، زمینه‌ساز هماهنگی گسترده‌تر با کشورهای همسایه، اتحادیه اروپا و دیگر شرکای تجاری جهانی خواهد شد و بستر مناسبی برای ارتقای تعاملات تجاری در چارچوب استانداردهای بین‌المللی فراهم می‌آورد.

در مجموع، اجرای سیستم TIR در عراق نه تنها یک تحول فنی و لجستیکی محسوب می‌شود، بلکه نشانگر اراده سیاسی بغداد برای اصلاحات ساختاری در حوزه تجارت بین‌الملل، ارتقای بهره‌وری اقتصادی و ایفای نقش موثرتر در کریدورهای ترانزیتی منطقه‌ای و جهانی است.

روایت صندوق بین‌المللی پول از وضعیت و چشم‌انداز اقتصاد عراق

گزارش‌های مشاوره ماده چهارم صندوق بین‌المللی پول (IMF) از جمله ابزارهای کلیدی این نهاد برای نظارت بر وضعیت اقتصادی کشورهای عضو به شمار می‌روند. مطابق ماده چهارم اساسنامه صندوق، کارشناسان IMF به صورت سالانه یا در دوره‌های معین با دولت‌ها و نهادهای کلیدی اقتصادی کشورها دیدار کرده و عملکرد اقتصاد کلان، سیاست‌های مالی، پولی، ارزی و ساختاری را مورد ارزیابی قرار می‌دهند. نتیجه این بررسی‌ها، توصیه‌هایی فنی و راهبردی درباره چالش‌ها و فرصت‌های پیش‌روی اقتصاد کشور هدف است. بیانیه پایانی این مشاوره‌ها، دیدگاه‌های اولیه کارشناسان صندوق را در پایان ماموریت رسمی‌شان بیان می‌کند و مبنای گزارش نهایی برای ارائه به هیئت اجرایی صندوق خواهد بود.

اهمیت این گزارش‌ها در آن است که نه تنها تصویری جامع از وضعیت اقتصادی کشورها ارائه می‌دهند، بلکه به عنوان سندی مرجع برای سرمایه‌گذاران بین‌المللی، موسسات مالی جهانی، دولت‌ها و نهادهای سیاست‌گذار داخلی شناخته می‌شوند. در شرایطی که اقتصاد عراق با فشارهای چندجانبه‌ای چون کاهش قیمت جهانی نفت، نوسانات اقتصاد بین‌الملل و چالش‌های ساختاری در داخل کشور روبه‌رو است، گزارش سال ۲۰۲۵ صندوق می‌تواند نقشی مهم در ترسیم نقشه راه اصلاحات اقتصادی و بازسازی اعتماد عمومی و بین‌المللی به سیاست‌های اقتصادی بغداد ایفا کند. در همین چارچوب هیئتی از صندوق بین‌المللی پول به ریاست ژان گیوم پولن، طی بازه زمانی ۴ تا ۱۳ مه ۲۰۲۵ در امان و بغداد با مقامات عراقی دیدار و گفت‌وگو داشتند. هدف از این دیدارها، اجرای مشاوره سالانه ماده چهارم و ارزیابی آخرین تحولات اقتصاد عراق بود. بیانیه‌ای که در پایان این ماموریت منتشر شده، در ادامه آمده است.

در سال‌های اخیر، محیط جهانی ناپایدار، کاهش قیمت نفت و فشارهای مالی شدید بر فعالیت‌های اقتصادی عراق تاثیر منفی گذاشته و آسیب‌پذیری‌های ساختاری موجود را تشدید کرده‌اند. این وضعیت، نیازمند اقدامات فوری برای حفظ ثبات مالی و خارجی کشور است.

در این راستا، مجموعه‌ای از اولویت‌های اصلاحی در دستور کار قرار گرفته است؛ کنترل کسری بودجه از طریق افزایش درآمدهای غیرنفتی، مهار هزینه‌های حقوق و دستمزد بخش عمومی، تکمیل اصلاحات ساختاری در بانک‌های دولتی، تقویت رشد بخش خصوصی از راه اصلاح بازار

کار، بهبود محیط کسب و کار، ارتقای حاکمیت شرکتی و مقابله با فساد. همچنین، بانک مرکزی عراق موظف است با تکیه بر پیشرفت‌های اخیر، مسیر نوسازی نظام بانکی را ادامه داده و با حمایت از بانک‌های خصوصی در توسعه روابط بانکی کارگزاری، بستر ادغام مالی بین‌المللی را تقویت کند.

در سال ۲۰۲۳، رشد تولید ناخالص داخلی غیرنفتی عراق به ۱۳.۸٪ رسید اما در سال ۲۰۲۴، به دلیل کاهش سرمایه‌گذاری عمومی، رکود در بخش خدمات و تضعیف تراز تجاری، این رشد به حدود ۲.۵٪ کاهش یافت. با وجود این، بخش‌های کشاورزی، صنعت و ساخت‌وساز به دلیل بهبود وضعیت پس از خشکسالی، افزایش ظرفیت پالایشگاهی و رشد تسهیلات اعتباری به خانوارها مقاومت نسبی نشان دادند. کاهش تولید نفت باعث شد رشد کلی اقتصاد به منفی ۲.۳٪ برسد. تورم سالانه نیز تا پایان ۲۰۲۴ به ۲.۷٪ کاهش یافت. علت اصلی این کاهش، افت قیمت مواد غذایی و جذب نقدینگی توسط بانک مرکزی بوده است.

کسری بودجه در سال ۲۰۲۴ به ۴.۲٪ تولید ناخالص داخلی رسید، در حالی که این رقم در سال قبل ۱.۱٪ بود. این افزایش عمدتاً ناشی از رشد هزینه‌های حقوق و خرید انرژی است. محدودیت‌های مالی منجر به انباشت بدهی‌های معوقه، به ویژه در بخش انرژی و سرمایه‌گذاری شده است. در حوزه خارجی، مازاد حساب جاری از ۷.۵٪ به ۲٪ تولید ناخالص داخلی کاهش یافته که عمدتاً ناشی از افزایش واردات کالاهاست. با این حال، ذخایر ارزی خارجی عراق همچنان در سطح بالایی باقی مانده و در پایان سال ۲۰۲۴ به ۱۰۰.۳ میلیارد دلار رسیده است؛ رقمی که معادل بیش از ۱۲ ماه واردات را پوشش می‌دهد.

در مجموع، چشم‌انداز اقتصادی عراق در کوتاه‌مدت با چالش‌های قابل‌توجهی مواجه است. با این حال، فرصت‌های مهمی برای اصلاحات پایدار، تنوع‌بخشی به منابع درآمدی و بازسازی اعتماد داخلی و بین‌المللی وجود دارد. موفقیت در اجرای این اصلاحات می‌تواند مسیر تثبیت اقتصاد کلان و ادغام مجدد عراق در زنجیره‌های مالی و تجاری جهانی را هموار کند.

رشد چشمگیر هزینه‌های عمومی در سال‌های اخیر، آسیب‌پذیری اقتصاد عراق را به طور محسوسی افزایش داده است. سیاست‌های استخدام گسترده دولتی و سطوح بالای پرداخت حقوق در شرایطی که پایه مالیاتی غیرنفتی بسیار محدود است، غیرپایدار بوده و منجر به افزایش وابستگی

به درآمدهای نفتی شده‌اند. برآورد می‌شود که قیمت تعادلی نفت برای تراز بودجه عراق در سال ۲۰۲۴ حدود ۸۴ دلار به ازای هر بشکه بوده است، در حالی که این رقم در سال ۲۰۲۰ تنها ۵۴ دلار برآورد می‌شد.

با توجه به افت شدید قیمت نفت در سال ۲۰۲۵، ضرورت دارد که اقداماتی فوری در دستور کار قرار گیرد؛ بازنگری در مخارج جاری و سرمایه‌ای بودجه سال ۲۰۲۵ و محدودسازی یا تعویق هزینه‌های غیرضروری، افزایش درآمدهای غیرنفتی از طریق بازنگری در تعرفه‌های گمرکی و افزایش یا معرفی مالیات‌های مصرفی، تنوع‌بخشی به منابع تامین مالی برای کاهش اتکا به درآمدهای نفتی، پرهیز از تامین کسری بودجه از منابع بانک مرکزی؛ چراکه این اقدام می‌تواند منجر به تورم، تضعیف ذخایر ارزی و اختلال در ترازنامه بانک مرکزی شود.

در سطح کلان، اجرای یک برنامه تعدیل مالی منسجم برای کاهش مخاطرات اقتصاد کلان و تضمین پایداری بدهی عمومی ضروری است. در این راستا، اصلاح تدریجی نظام مالیات بر درآمد اشخاص حقیقی از طریق کاهش معافیت‌ها و افزایش تدریجی نرخ‌ها، دیجیتالی‌سازی فرآیندهای مالیاتی، ارتقای وصول و اعمال قوانین برای بهبود عملکرد نظام مالیاتی و آماده‌سازی زیرساخت‌های اجرایی برای استقرار مالیات بر ارزش افزوده پیشنهاد می‌شود.

در بخش هزینه‌ها، اصلاح ساختار پرداخت حقوق در بخش عمومی، محدودسازی استخدام‌های غیرضروری و جایگزینی با سیاست‌های جذب هدفمند، اصلاح نظام توزیع کالا و حرکت به سمت حمایت‌های اجتماعی نقدی هدفمند و همچنین اصلاح نظام بازنشستگی از جمله افزایش سن بازنشستگی و کاهش نرخ جایگزینی، از الزامات حیاتی پایداری مالی کشور به شمار می‌روند.

اجرای این اصلاحات، فضا را برای افزایش سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت در زیرساخت‌های غیرنفتی فراهم می‌سازد. اولویت‌هایی چون تقویت بخش حمل‌ونقل، تجارت و ترانزیت، مدرن‌سازی زیرساخت‌های برق و توسعه منابع گاز طبیعی برای کاهش واردات و ارتقای امنیت انرژی و بهبود نظام خرید دولتی، مدیریت مالی عمومی و مقابله با فساد، می‌تواند کارایی این سرمایه‌گذاری‌ها را افزایش دهد.

برای اثربخشی بیشتر سیاست پولی، جمع‌آوری مازاد نقدینگی از بازار یک ضرورت است. اقدامات اخیر بانک مرکزی در این زمینه مثبت بوده، اما باید تقویت شود؛ از جمله انتشار اوراق

۱۴ روزه در نرخ سیاستی، تعیین سقف‌های موثر اعتباری برای بانک‌ها، بهبود ابزارهای پیش‌بینی و مدیریت نقدینگی و تداوم پرهیز از تامین مالی بودجه از طریق بانک مرکزی برای جلوگیری از فشار تورمی.

صندوق بین‌المللی پول از موفقیت بانک مرکزی عراق در اجرای سیستم جدید تامین مالی تجارت تمجید کرده است. اکنون، تمام فعالیت‌های مربوط به تامین مالی واردات از طریق بانک‌های تجاری و روابط کارگزاری انجام می‌شود؛ اقدامی که به کاهش شکاف میان نرخ ارز رسمی و نرخ بازار غیررسمی کمک کرده است. با این حال، برای کاهش بیشتر این شکاف، مجموعه‌ای از اقدامات تکمیلی توصیه شده است از جمله الزام استفاده از دینار عراق در معاملات خودرو و املاک، تقویت کنترل‌های گمرکی برای مقابله با قاچاق و ساده‌سازی دسترسی فعالان اقتصادی به ارز.

در عین حال، علیرغم آغاز گام‌هایی برای اصلاح بانک‌های دولتی، نیاز به تدوین و اجرای یک برنامه نهایی و جامع برای بازسازی این بانک‌ها همچنان وجود دارد. این برنامه باید شامل ساماندهی بدهی‌های معوق، ارزیابی نیاز به افزایش سرمایه و ارتقای حاکمیت شرکتی باشد. همچنین دیجیتال‌سازی نظام بانکی، توسعه زیرساخت‌های سایبری و افزایش نقش بانک‌های خصوصی در نظام مالی کشور از دیگر اولویت‌های مطرح‌شده در گزارش صندوق هستند. مقابله با پولشویی و تامین مالی تروریسم نیز باید از طریق اجرای کامل توصیه‌های گروه کاری مالی منطقه منا (MENAFATF) دنبال شود.

یکی از چالش‌های اساسی اقتصاد عراق، ناتوانی مزمین شبکه برق کشور است. در سال ۲۰۲۴، تلفات توزیع برق به ۵۵٪ رسید که عمدتاً ناشی از سرقت، انشعابات غیرقانونی و ضعف در زیرساخت‌های کنترلی بوده است. با وجود نصب کنتورهای هوشمند و تلاش برای بهبود وصول قبوض برق، پیشرفت‌ها کند و محدود بوده‌اند. دستیابی به سطحی پایدار از هزینه - فایده، نیازمند بهبود قابل توجه در وصول مطالبات، افزایش تدریجی تعرفه برق و هدفمندسازی یارانه‌ها به نفع اقشار کم‌درآمد است. علاوه بر آن، اختلال در واردات برق از ایران، اهمیت تنوع‌بخشی به منابع تامین انرژی را دو چندان کرده است.

در بعد نهادی، مبارزه با فساد و تقویت حاکمیت به عنوان الزامات کلیدی توسعه اقتصادی

عراق مطرح شده‌اند. اجرای راهبرد ملی مبارزه با فساد و بهبود رتبه عراق در شاخص ادراک فساد از تحولات مثبت اخیر بوده‌اند. با این وجود، فساد همچنان مانعی جدی برای رشد اقتصادی به شمار می‌رود. در این راستا، تقویت چارچوب‌های پاسخگویی در بخش‌های دولتی و خصوصی - به ویژه در حوزه‌های کلیدی چون نفت، برق و ساخت‌وساز - ضروری است. همچنین، اجرای کامل استانداردهای شفافیت صنایع استخراجی^۱ (EITI) و تصویب قوانین مرتبط با شفافیت و دسترسی عمومی به اطلاعات باید در اولویت قرار گیرند. اصلاح قوانین ضدفساد و تضمین استقلال قوه قضائیه برای اعمال موثر قانون نیز از پیش‌نیازهای حیاتی به شمار می‌روند.

در نهایت، اجرای یک برنامه جامع اصلاحات ساختاری، شرط اساسی برای آزادسازی ظرفیت‌های رشد اقتصادی عراق است. برآورد صندوق نشان می‌دهد که مجموعه‌ای از اصلاحات در حوزه‌های بازار کار، مقررات کسب‌وکار، نظام مالی و حکمرانی می‌تواند رشد بالقوه تولید ناخالص داخلی غیرنفتی عراق را در میان‌مدت دو برابر کند. در این میان، افزایش مشارکت نیروی کار به ویژه زنان، اصلاح نظام استخدام دولتی و هم‌راستاسازی مهارت‌های نیروی انسانی با نیازهای بازار کار از اولویت‌های اصلی به شمار می‌روند. همچنین، کاهش بروکراسی، تسهیل فرآیند ثبت شرکت و بهبود نظام مالیاتی می‌تواند زمینه‌ساز رشد پایدار بخش خصوصی و افزایش اشتغال‌زایی بلندمدت در اقتصاد عراق باشد.

۳- پژوهش‌های تازه

اقتصاد اقیانوسی؛ در حال رشد و در معرض خطر

نسخه ژوئن ۲۰۲۵ از گزارش «به‌روزرسانی تجارت جهانی» آنکتاد (UNCTAD) به بررسی نقش روبه‌رشد و در عین حال پرمخاطره اقتصاد پایدار اقیانوسی در تجارت بین‌الملل می‌پردازد. این گزارش نشان می‌دهد که اگرچه اقتصاد اقیانوسی بخشی مهم و در حال گسترش از اقتصاد جهانی است، اما با تهدیداتی جدی از جمله تغییرات اقلیمی، کاهش تنوع زیستی، آلودگی محیطی، صید بی‌رویه و تنش‌های ژئوپلیتیکی مواجه است. آنکتاد در این گزارش بر ضرورت اصلاح فوری در نظام حکمرانی، سیاست‌های تجاری، تامین مالی و سازوکارهای نوآورانه برای تضمین پایداری فعالیت‌های اقیانوس محور تاکید می‌کند. یافته‌های این گزارش همراه با تحلیل‌های آماری و سیاستی، اقتصاد اقیانوسی را نه تنها به عنوان یک موتور رشد و اشتغال، بلکه به عنوان بخشی

شکونده و نیازمند حمایت معرفی می‌نماید. نکات کلیدی گزارش در ادامه آمده است:

اقتصاد اقیانوسی جهانی؛ مقیاس و اهمیت

در سال ۲۰۲۳، ارزش کل تجارت جهانی کالاها و خدمات مرتبط با اقیانوس به ۲.۲ تریلیون دلار رسید؛ شامل ۹۰۰ میلیارد دلار کالا و ۱.۳ تریلیون دلار خدمات. این رقم معادل ۷٪ از کل تجارت جهانی است. اقتصاد اقیانوسی طی سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۲۰، با رشد ۲.۵ برابری نسبت به اقتصاد جهانی که ۱.۹ برابر رشد داشته، با شتاب بیشتری توسعه یافته است. این حوزه برای بیش از ۶۰۰ میلیون نفر معیشت فراهم کرده و حدود ۱۰۰ میلیون شغل در آن متمرکز است؛ به ویژه در کشورهای در حال توسعه که بخش‌هایی مانند صید، آبی‌پروری و گردشگری دریایی سهم بالایی از اقتصاد دارند. تنها گردشگری دریایی و ساحلی در سال ۲۰۲۳ بیش از ۷۲۵ میلیارد دلار درآمد ایجاد کرده و به تنهایی حدود یک‌سوم کل تجارت اقیانوسی را تشکیل داده است.

۱. الگوهای تجاری منطقه‌ای و بخشی

در سطح منطقه‌ای؛ آسیا با ۹۱۲ میلیارد دلار و اروپا با ۸۶۸ میلیارد دلار، بیش از ۸۰٪ از صادرات اقیانوسی جهان در سال ۲۰۲۳ را به خود اختصاص دادند. چین در حوزه کالاها اقیانوسی، مازاد تجاری قابل توجهی داشت (۱۵۵ میلیارد دلار صادرات در برابر ۵۸ میلیارد دلار واردات). اما در خدمات، به‌ویژه حمل‌ونقل دریایی، با کسری تجاری مواجه بود. در مقابل، بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه (به جز چین) در خدمات مازاد داشتند و در کالاها با کسری روبه‌رو بودند.

کشورهای جزیره‌ای کوچک در حال توسعه^۱ (SIDS) در هر دو بخش کالا و خدمات، تراز تجاری مثبت داشتند؛ به طوری که ۸۷٪ صادرات آن‌ها به حوزه خدمات اختصاص داشت. در سوی دیگر، کشورهای کمتر توسعه‌یافته^۲ (LDCs) با وجود برخورداری از سواحل طولانی، همچنان در هر دو بخش کالا و خدمات با کسری تجاری مواجه‌اند؛ مسئله‌ای که نشان‌دهنده شکاف ساختاری در بهره‌برداری از منابع دریایی در این کشورهاست.

1- The Small Island Developing States

2- Least Developed Countries

۲. عملکرد بخش‌های مختلف اقیانوسی

در فاصله سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۳، تجارت کالاهای مرتبط با اقتصاد اقیانوسی، رشدی ۲۶ درصدی داشته است. در سال ۲۰۲۳، زیرشاخه‌هایی مانند تجهیزات بندری و کشتی‌سازی، رشد ۱۰ درصدی و صنایع فرآوری آبزیان، رشد ۵ درصدی را تجربه کردند. ارزش صادرات جهانی محصولات اولیه شیلات و آبزی‌پروری در سال گذشته به ۱۱۴ میلیارد دلار رسید. اتحادیه اروپا با ۲۸ میلیارد دلار در جایگاه بزرگ‌ترین صادرکننده و با ۴۲ میلیارد دلار در رتبه نخست واردکنندگان قرار گرفت. ایالات متحده با ۱۶ میلیارد دلار و چین با ۱۳ میلیارد دلار نیز در رتبه‌های بعدی قرار داشتند.

در بخش خدمات، گردشگری ساحلی و دریایی با رشد ۳۶ درصدی، مجدداً به سطح پیش از پاندمی کرونا بازگشت. در مقابل، حمل‌ونقل دریایی باری به دلیل کاهش تقاضای جهانی و مازاد ظرفیت، با افت ۳۰ درصدی مواجه شد. با این حال از ابتدای سال ۲۰۲۴، نرخ‌های کرایه بار دریایی افزایش یافتند؛ نشانه‌ای از بهبود تدریجی این بخش در نیمه دوم سال.

۳. تاثیر تعرفه‌ها بر تجارت شیلات

در سال ۲۰۲۵، ایالات متحده آمریکا تعرفه‌ای ۱۰ درصدی بر اکثر واردات شیلات و تعرفه‌ای شدیدتر معادل ۳۰٪ بر واردات این محصولات از چین اعمال کرد. این اقدام که در چارچوب سیاست‌های جدید تجاری واشنگتن و در راستای افزایش حمایت از تولید داخلی اتخاذ شد، پیامدهایی فوری برای قیمت‌ها و ساختار زنجیره تامین جهانی به دنبال داشت. کشورهایمانند کانادا (با صادرات ۳.۲ میلیارد دلاری و وابستگی ۶۳ درصدی به بازار آمریکا) و مکزیک (با ۲۷۷ میلیون دلار صادرات و ۷۴٪ وابستگی) بیشترین آسیب‌پذیری را تجربه کردند. با این حال، براساس مفاد توافق‌نامه تجارت آزاد آمریکای شمالی (USMCA)، آن دسته از محصولات شیلاتی که قواعد مبدا را رعایت می‌کنند، از تعرفه‌های جدید معاف هستند.

در بین اقلام وارداتی، ماهی سالمون در صدر قرار دارد؛ واردات این محصول به ایالات متحده در سال ۲۰۲۵ به ۵.۵ میلیارد دلار رسید که از این میزان ۴.۵ میلیارد دلار به فیله سالمون آتلانتیک اختصاص داشت؛ کالایی کلیدی که مستقیماً تحت تاثیر تغییرات تعرفه‌ای قرار گرفت.

۴. فشارهای زیست‌محیطی و تنوع زیستی

اقتصاد اقیانوسی اگرچه فرصت‌های اقتصادی فراوانی ایجاد می‌کند، اما در عین حال یکی از منابع اصلی فشارهای زیست‌محیطی در سطح جهانی نیز به شمار می‌رود. طبق برآوردهای آنکتاد، فعالیت‌های اقیانوسی حدود ۱۱٪ از انتشار کل گازهای گلخانه‌ای جهان را تولید می‌کنند؛ از این میان، ۴٪ ناشی از گردشگری ساحلی و دریایی و ۳٪ حاصل از حمل‌ونقل دریایی است.

در بعد آلودگی، پلاستیک‌ها سهمی بالغ بر ۸۰٪ از آلودگی‌های اقیانوسی دارند. تخمین‌ها حاکی از آن است که بین ۷۵ تا ۱۹۹ میلیون تن پلاستیک هم‌اکنون در اقیانوس‌ها وجود دارد و سالانه بین ۸ تا ۱۰ میلیون تن دیگر به این مقدار افزوده می‌شود. با این وجود، تجارت جهانی پلاستیک همچنان در سطح بالایی قرار دارد؛ به طوری که ارزش آن در سال ۲۰۲۲ به ۱.۲ تریلیون دلار رسید.

در مقابل، بازار جایگزین‌های زیست‌پایدار مانند الیاف طبیعی و زیست‌مواد نیز با شتاب در حال گسترش است؛ تجارت این محصولات در همان سال به ۵۶۰ میلیارد دلار رسید و با نرخ ۳۰٪ سریع‌تر از پلاستیک در حال رشد است. جالب توجه اینکه، ۴۲٪ صادرات این محصولات از سوی کشورهای در حال توسعه انجام می‌شود؛ نشانه‌ای از پتانسیل این کشورها برای رهبری در حوزه نوآوری سبز.

۵. شکاف‌های حکمرانی و چارچوب‌های حقوقی

افزایش فشار بر ذخایر شیلاتی جهان یکی از جدی‌ترین تهدیدهای پایداری در اقتصاد اقیانوسی است. داده‌های سال ۲۰۲۱ نشان می‌دهد که ۸۸٪ از ذخایر جهانی یا در شرایط بهره‌برداری بیش از حد قرار دارند، یا به حداکثر ظرفیت پایدار خود رسیده‌اند؛ این درحالی است که این نسبت در سال ۱۹۷۴ تنها ۴۹٪ بوده است. در پاسخ به این بحران، مجموعه‌ای از توافق‌نامه‌های بین‌المللی در حال اجرا یا تصویب است:

- توافق‌نامه یارانه‌های شیلات سازمان تجارت جهانی (WTO): تاکنون ۱۰۱ کشور آن را پذیرفته‌اند؛ برای لازم‌الاجرا شدن، به ۱۱۱ کشور نیاز است.
- پیمان مربوط به مناطق خارج از صلاحیت ملی (BBNJ): تنها ۲۲ کشور آن را تصویب

کرده‌اند؛ در حالی که به تایید ۶۰ کشور نیاز دارد.

• توافق‌نامه اقدامات بندری برای مقابله با صید غیرقانونی (PSMA): اکنون توسط ۸۲ کشور از جمله چین در حال اجراست.

این داده‌ها بیانگر اهمیت و فوریت اقدامات هماهنگ جهانی در اصلاح چارچوب‌های حکمرانی دریایی است.

۶. جلبک دریایی و مواد پایدار جایگزین

صنعت جلبک دریایی در دو دهه اخیر شاهد رشدی چشمگیر بوده و اکنون حدود ۵۰٪ از کل آبی‌پروری دریایی را شامل می‌شود. بر اساس آمار سال ۲۰۲۲، تولید جهانی جلبک به ۳۶.۳ میلیون تن رسیده است. در این میان، چین و اندونزی با سهم ۸۷ درصدی از تولید جهانی، بازیگران اصلی این بازار به شمار می‌روند.

ارزش تجارت جهانی جلبک‌ها نیز بین سال‌های ۲۰۱۲ تا ۲۰۲۲ تقریباً دو برابر شده و به ۱.۲ میلیارد دلار رسیده است. این صنعت نوظهور، علاوه بر پتانسیل بالا برای کاربردهای غذایی، دارویی و صنعتی، به عنوان یک گزینه جایگزین پایدار و کم‌کربن در اقتصاد اقیانوسی آینده مطرح شده است.

۷. استخراج در دریاها عمیق: فرصت‌ها و تهدیدها

با رشد سریع تقاضای جهانی برای مواد معدنی حیاتی به ویژه فلزاتی مانند کبالت، نیکل، منگنز و عناصر خاکی کمیاب که در فناوری‌های سبز و دیجیتال کاربرد دارند، استخراج بستر دریاها عمیق به عنوان یک جبهه نوظهور در اقتصاد اقیانوسی مطرح شده است. تاکنون، مرجع بین‌المللی بستر دریا^۱ (ISA) تعداد ۳۱ قرارداد اکتشاف برای شرکت‌ها و کنسرسیوم‌های بین‌المللی صادر کرده، اما هنوز هیچ مجوز رسمی برای بهره‌برداری تجاری ارائه نشده است.

در واکنش به نگرانی‌های گسترده زیست‌محیطی از جمله تخریب زیست‌بوم‌های ناشناخته در اعماق دریا و اختلال در تنوع زیستی دریایی، تاکنون ۲۱ کشور خواستار توقف یا تعلیق احتیاطی فعالیت‌های استخراج دریاها عمیق شده‌اند. این موضع، نشانه‌ای از افزایش فشارهای

بین‌المللی برای اجرای «اصل احتیاط» و بررسی جامع‌تر اثرات زیست‌محیطی پیش از شروع هرگونه عملیات صنعتی در این حوزه است.

۸. چشم‌انداز سیاستی و توصیه‌ها

آنکتاد در بخش پایانی این گزارش با هدف ایجاد تعادل میان توسعه اقتصادی و پایداری محیط زیست، ابتکار «معامله آبی»^۱ را پیشنهاد می‌کند. این توافق چندجانبه پیشنهادی، خواهان سرمایه‌گذاری حدود ۲۸ تریلیون دلاری در چهار حوزه کلیدی برای تحول در اقتصاد اقیانوسی است:

- احیای زیست‌بوم‌های ساحلی به ویژه جنگل‌های حرا؛
- کربن‌زدایی از صنایع شیلات و حمل‌ونقل دریایی؛
- گسترش تولید پایدار غذا و زیست‌توده‌های دریایی؛
- توسعه انرژی بادی فراساحلی.

در «پنجمین نشست اقیانوس» که در مارس ۲۰۲۴ در ژنو برگزار شد، شرکت‌کنندگان از نهادهای ملی و بین‌المللی، بخش خصوصی و سازمان‌های جامعه مدنی، پنج محور راهبردی را برای سیاست‌گذاری آینده مورد تاکید قرار دادند:

- حکمرانی مبتنی بر داده و شفافیت اطلاعات؛
- توسعه زیرساخت‌های مقاوم در برابر بحران‌های اقلیمی؛
- تسهیل دسترسی به بازارهای جهانی برای محصولات دریایی؛
- حمایت از نوآوری‌های فناورانه در صنایع اقیانوسی؛
- گسترش تامین مالی سبز برای پروژه‌های دریامحور.

با وجود نقش حیاتی تجارت دریایی در اقتصاد کشورهای جزیره‌ای کوچک (SIDS) که حدود ۱۶٪ از GDP آن‌ها از صادرات اقیانوسی تامین می‌شود، تنها ۷٪ از تعهدات اقلیمی ملی (NDCs) این کشورها به طور مستقیم به تجارت دریایی اشاره دارد. این شکاف سیاستی، نیازمند بازنگری

فوری در جهت‌گیری‌ها و اولویت‌های برنامه‌ریزی است.

این گزارش، در کنار هشدار نسبت به خطرات جدی زیست‌محیطی، ناپایداری اقتصادی و چالش‌های ژئوپلیتیک پیش‌رو، نقشه راهی جامع برای آینده اقتصاد اقیانوسی ارائه می‌دهد. در صورت عدم اجرای اصلاحات فوری و هماهنگ در حکمرانی، تامین مالی، سیاست‌گذاری تجاری و نوآوری فناورانه، فرصت‌های این حوزه می‌تواند به شدت تضعیف شود و بحران‌های چندبعدی جای رشد پایدار را بگیرند.

گشایش ظرفیت‌ها؛ مسیرهای قانونی برای ارتقای مشارکت نیروی کار زنان در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا

منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا (MENA) همچنان یکی از گسترده‌ترین شکاف‌های جنسیتی در مشارکت نیروی کار را در سطح جهانی تجربه می‌کند؛ این در حالی است که در دهه‌های اخیر، پیشرفت‌های قابل توجهی در زمینه آموزش و سلامت زنان در این منطقه حاصل شده است. گزارش اخیر بانک جهانی با عنوان «گشایش ظرفیت‌ها»، به بررسی نقادانه چارچوب‌های قانونی پرداخته که یا مانع ورود زنان به فعالیت‌های اقتصادی شده یا آن را تسهیل کرده‌اند و در ادامه راهکارهای عملی برای اصلاح سیاست‌ها به منظور ارتقای برابری جنسیتی در بازار کار ارائه می‌دهد.

زنان در منطقه MENA تنها اندکی بیش از یک‌سوم حقوق قانونی مردان را دارند که این امر نشان‌دهنده موانع ساختاری در برابر مشارکت اقتصادی آنان است. این گزارش به عنوان یکی از اسناد پایه‌ای برای برنامه اقدام منطقه‌ای جنسیتی بانک جهانی برای سال‌های ۲۰۳۰-۲۰۲۵ تنظیم شده و بر اصلاحات قانونی و نهادی به عنوان محور اصلی تحقق برابری جنسیتی در اشتغال و کارآفرینی تمرکز دارد. یافته‌های کلیدی گزارش در ادامه آمده است:

۱. شکاف‌های پایدار در مشارکت و بیکاری جنسیتی

- در سال ۲۰۲۳، فاصله مشارکت نیروی کار بین زنان و مردان بزرگسال در منطقه، ۶۱٪ بود که بیش از دو برابر میانگین جهانی است.
- در میان جوانان، شکاف جنسیتی در مشارکت ۳۳٪ بود، باز هم بیش از دو برابر

میانگین جهانی.

- نرخ بیکاری زنان بزرگسال در منطقه حدود ۹٪ بالاتر از مردان است (در حالی که این شکاف در سطح جهانی تنها ۰.۴٪ است).
- شکاف بیکاری جنسیتی در میان جوانان ۱۴.۲٪ است (در مقایسه با ۰.۶٪ در سطح جهانی).

۲. نابرابری قانونی همچنان پابرجاست

- زنان در MENA تنها از حدود یک‌سوم حقوق قانونی مردان برخوردارند.
- امتیاز قانونی منطقه طبق شاخص Women, Business and the Law (WBL) از ۲۹.۶ در سال ۱۹۷۱ به ۵۴.۷ در سال ۲۰۲۴ افزایش یافته، اما هنوز پایین‌تر از میانگین جهانی (۶۴.۲) است.
- مالت (۷۷.۵) و امارات (۶۲.۵) بالاترین امتیاز را در منطقه دارند، در حالی که یمن و کرانه باختری و غزه با امتیاز ۱۵ پایین‌ترین جایگاه را دارند.

۳. پیشرفت نامتوازن در اصلاحات قانونی

- از سال ۲۰۱۰ تاکنون، ۱۱۲ اصلاح قانونی در منطقه اجرا شده که بیشتر آن‌ها به حوزه محیط کار (۴۵ اصلاح) و والدگری (۳۱ اصلاح) اختصاص دارند.
- حوزه مالکیت دارایی‌ها همچنان یکی از کم‌اصلاح‌ترین حوزه‌هاست (تنها ۲ اصلاح از سال ۱۹۷۰ تاکنون).

۴. شکاف‌های حقوقی مهم در دسترسی به اشتغال

- هیچ یک از کشورهای MENA قانون الزام‌آوری برای ممنوعیت تبعیض در استخدام بر پایه وضعیت تاهل، فرزندآوری یا سن ندارند.
- فقط ۲ کشور (امارات و عربستان) به طور قانونی امکان تقاضای کار انعطاف‌پذیر را برای کارکنان فراهم کرده‌اند.

۵. ضعف در حمایت از زنان در برابر تبعیض و خشونت

- ۱۵ کشور از ۲۰ کشور منطقه قوانین ممنوع‌کننده تبعیض جنسیتی در محیط کار دارند.
- تنها ۵۰٪ کشورهای منطقه، اصل دستمزد برابر برای کار با ارزش برابر را به رسمیت شناخته‌اند.
- تنها ۸ کشور قوانین مشخصی برای مقابله با آزار جنسی در محل کار دارند.
- ۱۱ کشور زنان باردار را در برابر اخراج قانونی محافظت می‌کنند.

۶. کاستی‌ها در مرخصی والدینی و مراقبت از کودکان

- فقط ۹ کشور حداقل ۱۴ هفته مرخصی زایمان با حقوق را فراهم می‌کنند (مطابق استاندارد ILO).
- تنها ۵ کشور (از جمله ایران و اردن) تامین مالی این مرخصی را از طریق دولت انجام می‌دهند.
- فقط ۳ کشور (اردن، مالت، عربستان) برای استفاده از مراکز نگهداری کودک حمایت مالی ارائه می‌کنند.
- فقط ۴ کشور دارای استانداردهای کیفیت برای خدمات مراقبت از کودک هستند.

۷. پیامدهای اقتصادی اصلاحات

- بر اساس برآورد صندوق بین‌المللی پول، افزایش مشارکت زنان در نیروی کار به میزان ۵.۹٪ می‌تواند منجر به رشد ۸ درصدی تولید ناخالص داخلی در اقتصادهای نوظهور شود.
- کاهش شکاف جنسیتی در منطقه MENA می‌تواند تولید سرانه را تا ۵۰٪ افزایش دهد.

این گزارش ضرورت اصلاح فوری ساختارهای قانونی و نهادی را برای گشودن ظرفیت‌های اقتصادی زنان در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا به وضوح نشان می‌دهد. اگرچه برخی پیشرفت‌ها حاصل شده، اما فاصله چشمگیری میان برابری قانونی و واقعیت‌های موجود در بازار کار زنان

وجود دارد.

اجرای موثر این اصلاحات نه تنها به توانمندسازی زنان منجر می‌شود، بلکه باعث تقویت رشد اقتصادی، کاهش فقر و پایداری اجتماعی در سطح منطقه خواهد شد. بدون اجرای واقعی و نظارت‌پذیر اصلاحات قانونی، پتانسیل تحول‌آفرین برابری جنسیتی در اقتصاد محقق نخواهد شد.